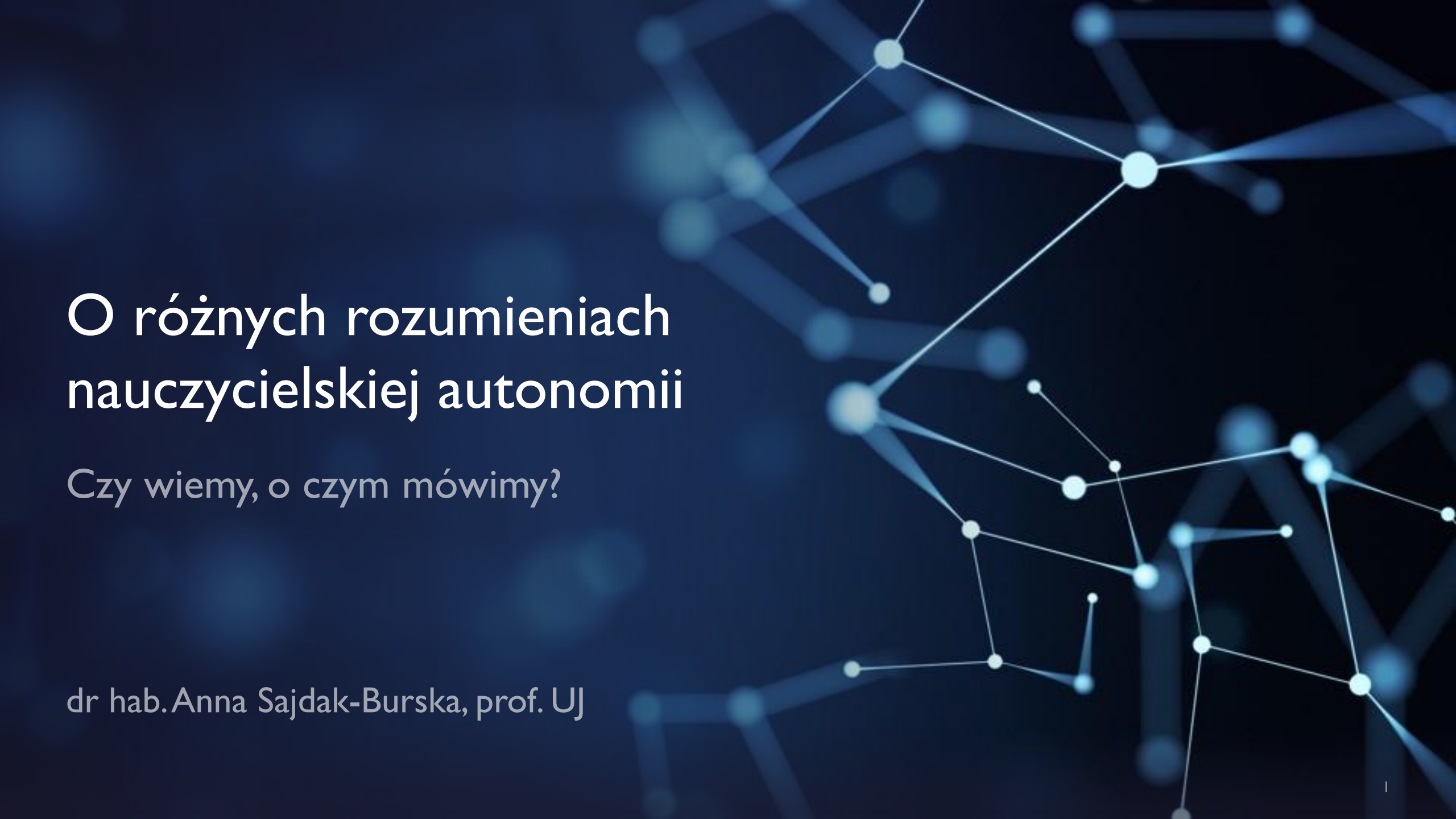

O różnych rozumieniach nauczycielskiej autonomii

Czy wiemy, o czym mówimy?

dr hab. Anna Sajdak-Burska, prof. UJ

Dwa rodzaje rozumienia autonomii

Autonomia działań
nauczyciela **w ramach
funkcjonującego systemu**

-przestrzeń działań, decyzji
dotyczących praktyki
procesów kształcenia i
wychowania

Autonomia jako **warunek
profesjonalnej sprawczości
i odpowiedzialności**

-przestrzeń decyzji
zasadniczych

Autonomia działań nauczyciela w ramach funkcjonującego systemu

autonomia rozumiana jako zakres
decyzyjności w obrębie systemu,

możliwość interpretacji i realizacji
programów, wyboru metod,
środków dydaktycznych,
sposobów pracy z uczniami

autonomia ograniczona przez
podstawę programową, przepisy,
nadzór, procedury

Autonomia działań nauczyciela w ramach funkcjonującego systemu - napięcia podmiotowe

Wywiadowki do likwidacji? "Szkoły nie mają odwagi skończyć z tą tradycją"

WYWIADÓWKA 25.09.2025, 05:55

<https://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,32263968,mamy-xxi-wiek-i-dziennik-elektroniczny-po-co-nam-wywiadowki.html>

Protest uczniów przed Ministerstwem Edukacji Narodowej. Solidaryzują się z nauczycielami

<https://warszawa.tvp.pl/42125021/protest-uczniow-przed-ministerstwem-edukacji-narodowej-solidaryzuja-sie-z-nauczycielami>

Autonomia działań nauczyciela w ramach funkcjonującego systemu – napięcia systemowe

Autonomia jako
delegowanie części
decyzji przez system

Autonomia zależna
od stopnia zaufania
systemu

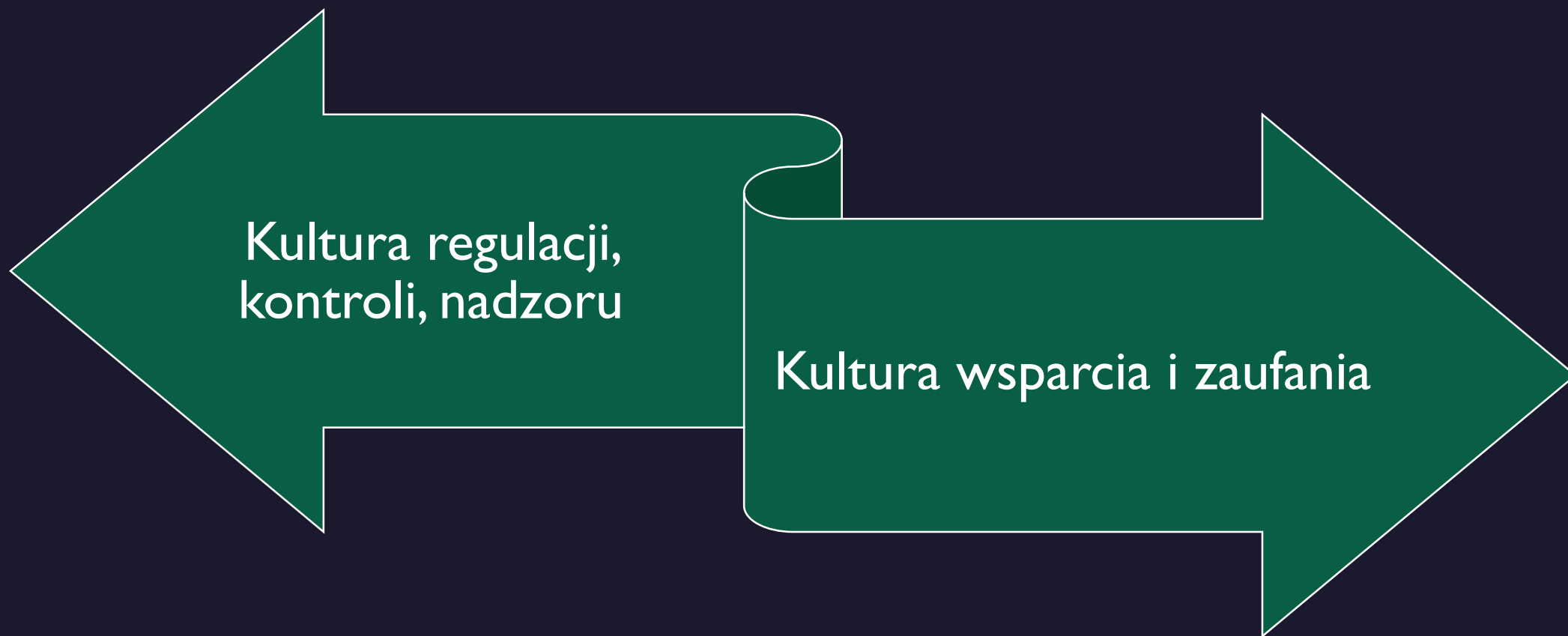
Nauczyciel jako
realizator polityki
edukacyjnej

Zarządzanie systemem
oparte na
standardach i
rozliczalności

Ryzyko pozornej
autonomii
(swoboda w drobnych
sprawach przy silnej
kontroli celów)

Dwa języki, dwie kultury zarządzania systemem

Kultura nadzoru vs kultura wsparcia i zaufania

NADZÓR

- **Ograniczenie** autonomii decyzyjnej
- Nacisk na kontrolę, **ewaluację**, zgodność z procedurami
- Standaryzacja praktyk dydaktycznych, standardy pracy, procedury, **wskaźniki**
- Orientacja na **rozliczalność** i dokumentowanie działań (sprawozdania)
- Samotność działań, **unikanie błędów**

Korzysta instytucja, system

WSPARCIE I ZAUFANIE

- **Wzrost** autonomii decyzyjnej i odpowiedzialności
- Rozwój refleksyjnej praktyki, większa gotowość do **innowacji i eksperymentowania**
- Wzmocniona sprawczość – **poczucie sensu pracy** w zawodzie
- Wzmocniona współpraca/wspólnota

Korzysta nauczyciel i uczniowie

Napięcie kontrola - autonomia

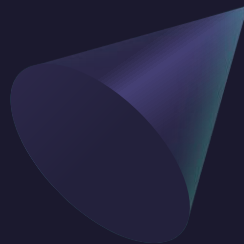

Współczesne systemy edukacyjne funkcjonują między zaufaniem a kontrolą i rozliczalnością

Pytanie o balans:

ile kontroli jest potrzebne, a ile ogranicza profesjonalną autonomię?

Dwa rodzaje rozumienia autonomii

Autonomia działań
nauczyciela **w ramach
funkcjonującego systemu**

-przestrzeń działań, decyzji
dotyczących praktyki
procesów kształcenia i
wychowania

Autonomia jako **warunek
profesjonalnej sprawczości
i odpowiedzialności**

-przestrzeń decyzji
zasadniczych

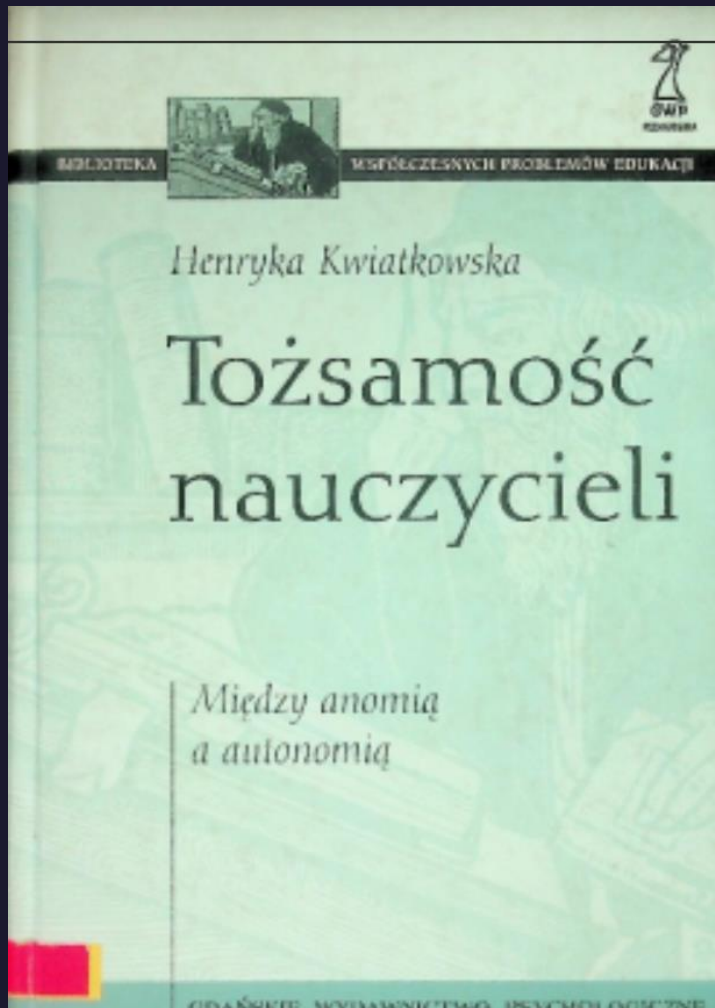
Autonomia jako warunek profesjonalnej sprawczości i odpowiedzialności

autonomia jako warunek osobowego profesjonalizmu nauczyciela,

zdolność do podejmowania decyzji znaczących w oparciu o wiedzę, refleksję, doświadczenie i zaufanie do własnego profesjonalizmu i sprawczości

odpowiedzialność moralna i profesjonalna za siebie, własny rozwój oraz za proces uczenia się i rozwój uczniów

Badania Henryki Kwiatkowskiej

Rozwój zawodowy nauczycieli przebiega zgodnie z logiką rozwoju w teorii Habermasa – Kohlberga. Zmiana rozwojowa związana jest ze **wzrostem autonomii jednostki** i wyzwaniem się jej spod presji zewnętrznego otoczenia.

Rozwój zawodowy nauczycieli **wymaga stymulacji wewnętrznej i zewnętrznej**. Nauczyciel może bowiem zatrzymać się w stadium pierwszym lub drugim, jeśli spełnia oczekiwania szkoły.

Rozwój nauczyciela jest stałą właściwością zawodu. Przygotowanie nauczyciela do zawodu nie jest nigdy „dziełem skończonym”, przygotowanie winno zatem obejmować **„przygotowanie do rozwoju”**.

Wyniki badań

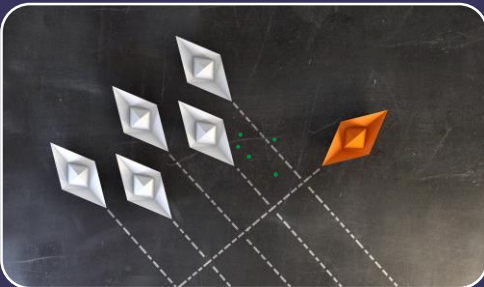
Tożsamość anomijna (stadium przedkonwencjonalne)

- Wysoka potrzeba zewnętrznego uznania i zewnętrznej akceptacji
- Wysoka potrzeba zabezpieczenia przed konfliktem i ryzykiem

Tożsamość roli (stadium konwencjonalne)

- Respektowanie reguł, sprawne funkcjonowanie, stabilizacja zawodowa
- Kryterium decyzji: standardy zewnętrzne opisane systemem
- Brak dyskusji z uzasadnieniami procedur, systemu, roli

Tożsamość autonomicznego Ja (stadium postkonwencjonalne)

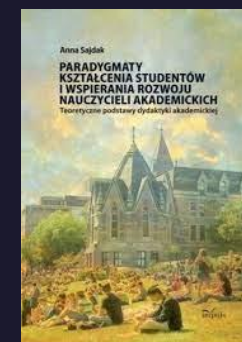
- Wysoka potrzeba działań we własnym imieniu i na własną odpowiedzialność
- Potrzeba wywierania wpływu na normatywne regulacje
- Krytyka, pytania o zasadność i prawomocność

Zasadność i prawomocność stosowanych rozwiązań, czyli ... „myśleć teorią o praktyce”

Paradygmaty
obiektywistyczne

Paradygmaty
interpretatywno-
konstruktywistyczne

Paradygmaty
transformatywne

Paradygmat
behawiorystyczny

Paradygmat
humanistyczny

Paradygmat
konstruktywistyczny

Paradygmat krytyczno-
emancypacyjny

Napięcia

- **Ambiwalencja roli:** reguły, podporządkowanie się, dyspozycyjność oraz powinność bycia innowacyjnym
- **Względna wolność** wyznaczona systemem a lęk utraty pracy, presji podnoszenia kwalifikacji
- Sztywność systemu nie promującego wyjścia poza konwencję a **czekanie, że się to zmieni** ...
- **Kryzys** utraty pewności a akceptacja niepewności i ryzyka
- **Nieadekwatność** edukacji nauczycieli wobec autonomii

Odpowiedzialność uniwersytetów, czyli jak przygotowywać nauczyciela do autonomii?

Przygotowanie do autonomii działań
w ramach systemu

Przygotowanie do autonomii jako
warunku profesjonalnej sprawczości

Model kompetencji nauczyciela wg Roberta Kwaśnicy

– teoria racjonalności komunikacyjnej J. Habermasa

RACJONALNOŚĆ ADAPTACYJNA

wiedza techniczna

kompetencje techniczne

- Postulatywne (normatywne) - instrumentalne pojmowanie celów
- Metodyczne – skuteczne działanie w danej konwencji
- Realizacyjne – umiejętność planowania działań adekwatnych do celu

RACJONALNOŚĆ EMANCYPACYJNA

wiedza praktyczno-moralna

kompetencje praktyczno-moralne

- Interpretacyjne – rozumienie świata, pytania o sens działania, sens świata
- Moralne – refleksja nad działaniem, obszar wolności, autonomii własnej i drugiego
- Komunikacyjne – dialogowe bycie ze światem, relacja z drugim

Standardy kształcenia nauczycieli

Brak koncepcji kształcenia

Orientacja technologiczna (kształcenie specjalistyczne + przygotowanie pedagogiczne)

Gra pozorów i interesów

